

Боро ДАБОВИЋ

ИСТРАЖНИ РАДОВИ НА СПОМЕНИЧКОМ КОМПЛЕКСУ ЦРКВЕ РИЗА БОГОРОДИЦЕ У БИЈЕЛОЈ

Увод

Захваљујући готово свакодневном ангажовању и оперативности чланова Извршног одбора, СИЗ за културу и науку из Херцег-Новог у десетогодишњем периоду од катастрофалног априлског земљотреса 1979. године, успјешно је завршила велики посао на санацији и ревитализацији сакралних, профаних и других споменика културе. Сви они су конструктивно ојачани, што је и био превасходни циљ, ове по свом обиму и уложним средствима цјелокупне друштвене заједнице, највеће акције каква до сада није забиљежена на пољу културе у Југославији. Али ништа мање није значајан ни посао до сада обављен на снимању постојећег, односно затсченог, стања и систематизацији (по први пут) читавог покретног и непокретног фонда на подручју општине Херцег-Нови. Све то ће сигурно користити и у великој мјери олакшати посао будућим истраживачима наше културне баштине. Тако је и ово кратко саопштење рађено на основу скица и приблизници насталих на лицу мјеста, које садржи низ занимљивих техничких података, намјењено искључиво стручњацима - будућим истраживачима културно-историјских споменика на подручју Боке Которске, односно општине Херцег-Нови.

Начин темељења објекта

У току истражних радова на цркви Риза Богородице у Бијелој, обављених током децембра 1985. године, који су претходили изради пројекта санације за овај вриједни културно-историјски споменик, извршена су и испитивања начина темељења објекта. Направљено је пет грађевинских истражних јама - раскопа ознака Р1 - Р5, који су омогућили да се утврде: облик и величина темеља, материјал од којега су израђени и начин темељења. Сви раскопи били су направљени уз спољне ивице зидова и пружили су нам драгоцене, до тада непознате податке. Нарочито су занимљиви налази у грађевинским раскопима Р1 и Р2, који су направљени уз старију апсиду. У споменутим ископима откријено је да постојећи терен, на коме је раније била саграђена старија црква, чија осликана апсида с краја XII вијека је остала у цјелини сачувана, био нижи за 80 цм, па је касније приликом изградње нове велике цркве, наспањем подигнут на садашњи ново. Након уклањања откопане

земље, појавио се малтерисани дио зида висине 80 цм. До темеља овог зида је на дубини 60 цм, од малтерисаног дијела или 140 цм од коте околног терена.

У оба раскопа појавиле су се камене лизене, које иду по цијелој висини зида и малтерисане су до проширења темељне стопе. Ово је важан податак, јер се није знало да су лизене на старијој цркви биле израђене од камена и малтерисане.

На дну темељног рона пронађен је дренажни канал димензија 12 x 6,5 см, озидан од пуне опеке и вјероватно потиче из 1824. године, када је подигнута нова велика црква. Изнад опске био је израђен набачај од ломљеног камена различите величине, са завршним слојем набијене земље висине 30 см. Ширина каменог набачаја крече се од 55-60 см. Темељна стопа висине 60 см била је озидана од ломљеног камена, различите висине, са проширењем према вани од 7,5 - 8 см.

У грађевинском раскопу Р2 пронађени су један добро очувани новчић из мластачког доба и један остатак поклопца некадашње кадионице.

Непознато гробље

Даљим напредовањем истражних радова у раскопима Р3 и Р4 нису пронађени никакви интересантни предмети или њикови остаци. Ту је откријено непознато гробље, чије се поријекло и старост нису могли сазнати из разговора са садашњим мјесним парохом и црквенијаком. Гробна мјеста се налазе на јужној страни цркве, а била су ширине 50 см, висине 25 см, направљена у виду канала, чије су странице формирале равне камене плоче дебљине од 4-8 см, са поклонном плочом ширине 60-80 см, и дебљине 6-8 см.

У раскопу Р5 није пронађено ништа интересантно, јер је на овој страни био израђен дренажни канал испод сјеверног потпорног зида, од нове апсиде до потока на сјеверозападној страни. Канал је покрiven профилисаним плочама од бијelog финог обрађеног камена дужине 40-55 см, ширине 70 см и дебљине 10-16 см. И на овом дијелу објекта, као и на већ описаним, темељ је био израђен од ломљеног камена различите величине, у виду траке. На мјесту овог раскопа дубина темеља износи само 81 см, од околног терена, за разлику од јужног трастаог темеља у раскопу Р3, чије се дно темељне стопе налази на дубини од 126 см, мјерено од каменог плочника пред бочним улазом у цркву. Испод темељне стопе израђено је "тампон" - камени набачај од већих блокова укупне висине 90 см. На основу наведног, других теренских показатеља и високог потпорног зида на јужној страни цркве, од финог обрађеног камена видљиво је, да је јужни дио објекта био темељен на насипу, а сјеверни на здравици, што је изазвало неравномерно слијегање и различите утицаје сеизмичких сила приликом катастрофалног земљотреса од 15. априла 1979. године, који су иззвали општећења у конструкцијивном смислу на овом значајном сакралном објекту.

Истраживања настаријој апсиди

На јужној, источној и сјеверној страни мале капелице било је направљено пет зидних сонди са спољне ивице зида у малтеру. Три су биле рађене на мјестима, где у унутрашњости постоје мање трапезне нише, док је четврта била направљена на споју између дviјe апсиде. Сонде су биле величине око 0.30 m^2 , на висини 70 см од вијенца старије апсиде. На дијелу велике централне нише, у којој је осликан лик спископа Џавила, утврђено је да ту раније није био источни прозор. Истраживањима на бочним странама апсиде, установљено је да су постојеће нише некада били бочни прозори, који су касније зазидани и малтерисани, жиме је потврђена претпоставка проф. арх. Ђурђа Бошковића, који је прва истраживања обавио далеке 1937. године.

Поред наведених, извршени су још неки мањи истражни радови, од којих ћемо споменути обијање малтера на сјеверној страни централне куполе. том приликом је установљено да је купола била изведена од фино обрађеног камена, као и њена база и да је вјероватно касније из непознатих разлога била малтерисана.

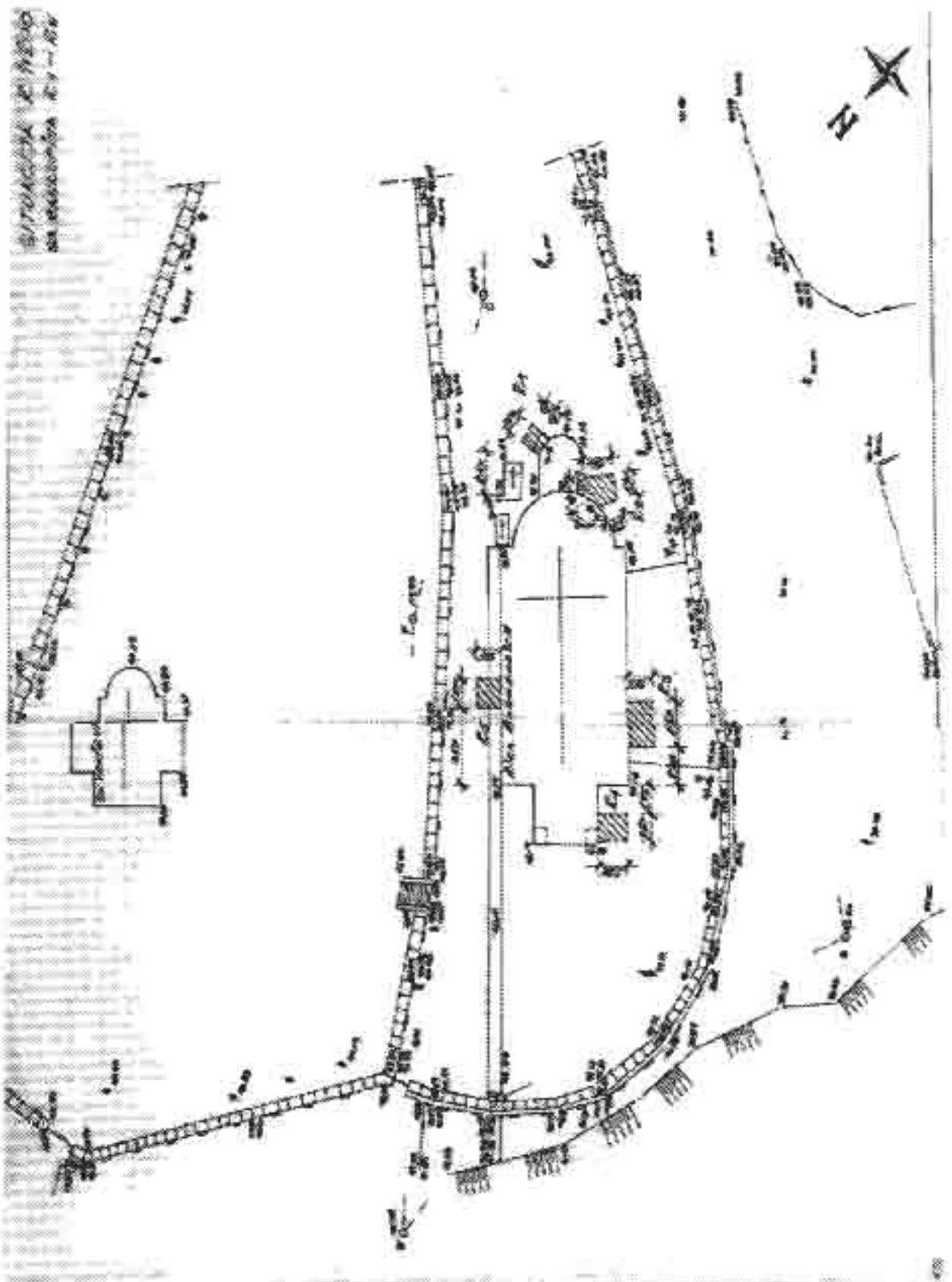
Морамо напоменути, да због зимских услова, нису вршени радови на крову велике цркве. Треба нагласити, да истражни радови практично нису ни прескидани. Због изузетне споменичке вриједности комплекса, истражни радови су вршени и током санације. Мада санација цркве Риза Богородице у Бијелој, није предмет овог рада, ипак морамо указати на један важан детаљ. Наиме, приликом ископа за конструкцијну санацију темељног зида на дијелу олтарске преграде, испод постојећег каменог пода старије црквене грађевине, уз низ мањих фрагмената фреско-сликарства, пронађена је добро сачувана глава светитеља у природној величини, идентичне обраде, као на сачуваном, постојећем живопису у старијој апсиди, што недвосмислено потврђује, да је комплетна мала црква била осликана.

По завршетку додатних истражних радова, које су у току санације, у времену од 31.01. до 24.02.1987. године обавили стручњаци Републичког завода за заштиту споменика културе из Цетиња, горе споменути фрагмент као и остали - више од хиљаду и највећи међу њима, са главом светитеља, однесли су у Завод на даљу конзерваторску обраду. По завршетку конзерваторско-рестаураторске обраде, сви откривени налази морали су бити враћени и на одговарајући начин презентирани у великој цркви. Међутим, од тога није било ништа. Иако се у више наврата усмено обраћао за помоћ око решавања тог проблема, херцегновским посленицима на пољу културе те Самоуправној интересној заједници културе и науке из Херцег-Новог и Републичком заводу за заштиту споменика културе из Цетиња, даља судбина наведених, приједних остатака фреско-сликарства, аутору овог текста остала је непозната.

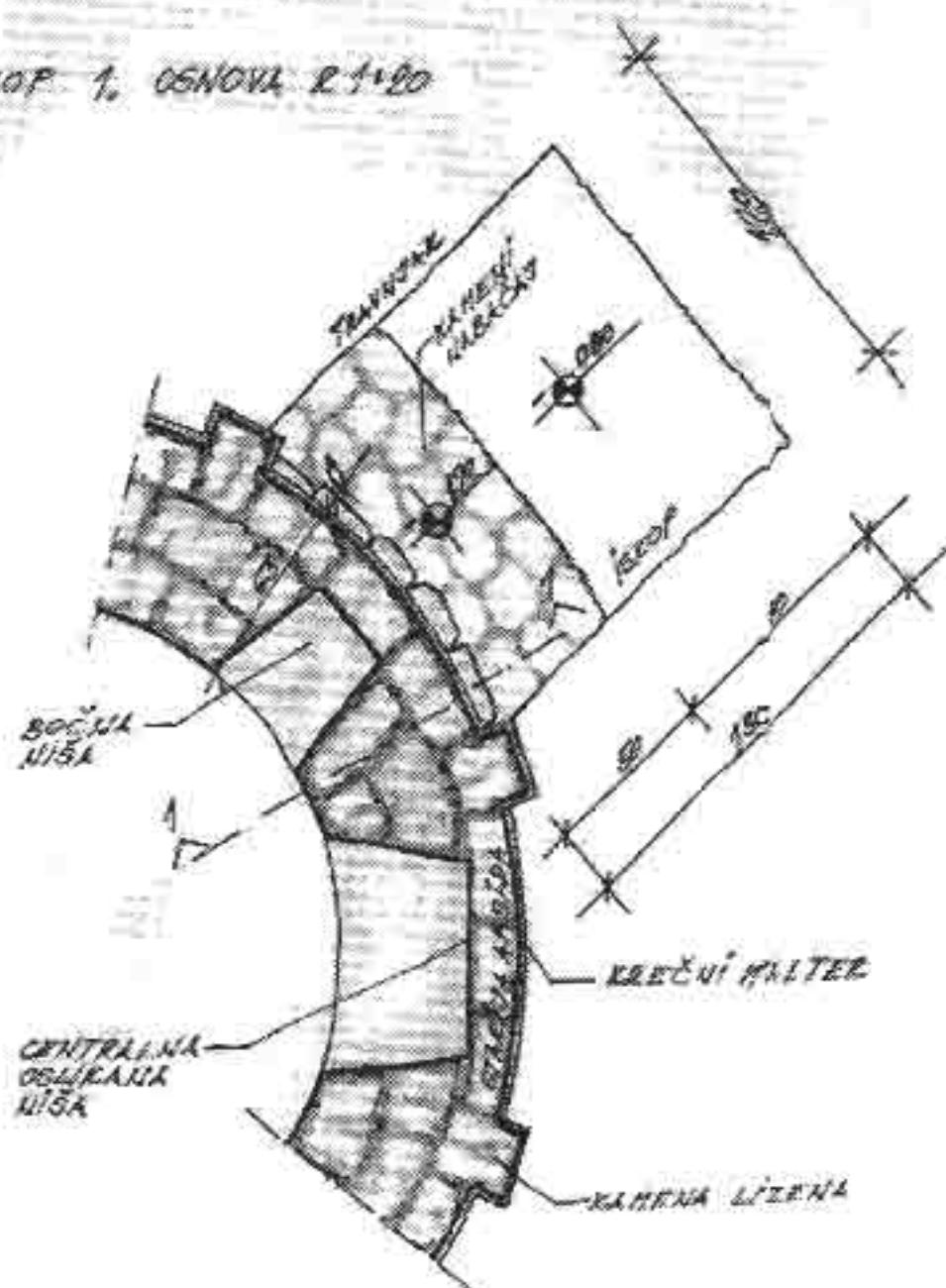
Приликом санације овог изузетно вриједног сакралног споменика, може доћи до нових, за генезу објекта занимљивих података, који се због краткоће времена и релативно малог обима споменутих истражних радова овом приликом нису могли открити.

Херцег-Нови.
26.01.1989. године

Борис Дабовић, дипл. инг. арх.
Херцег-Нови

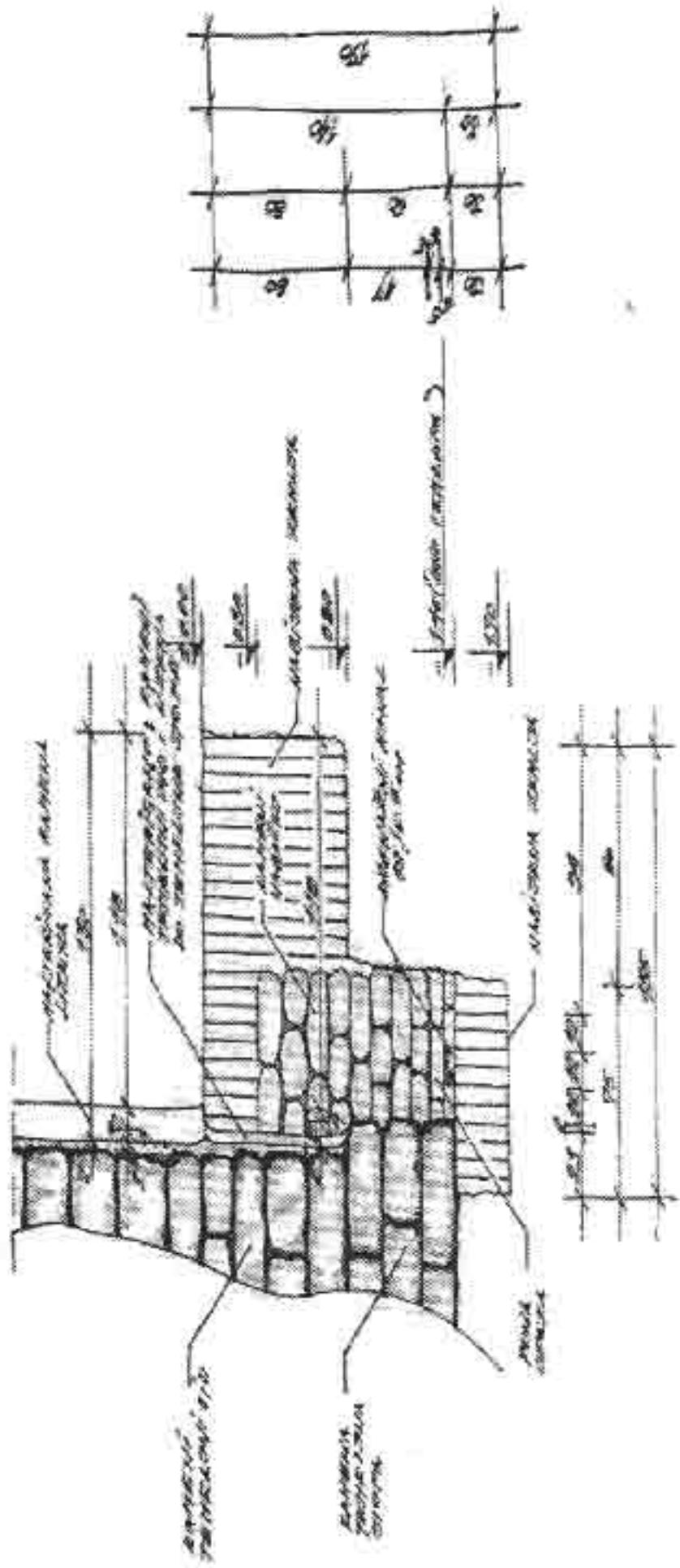


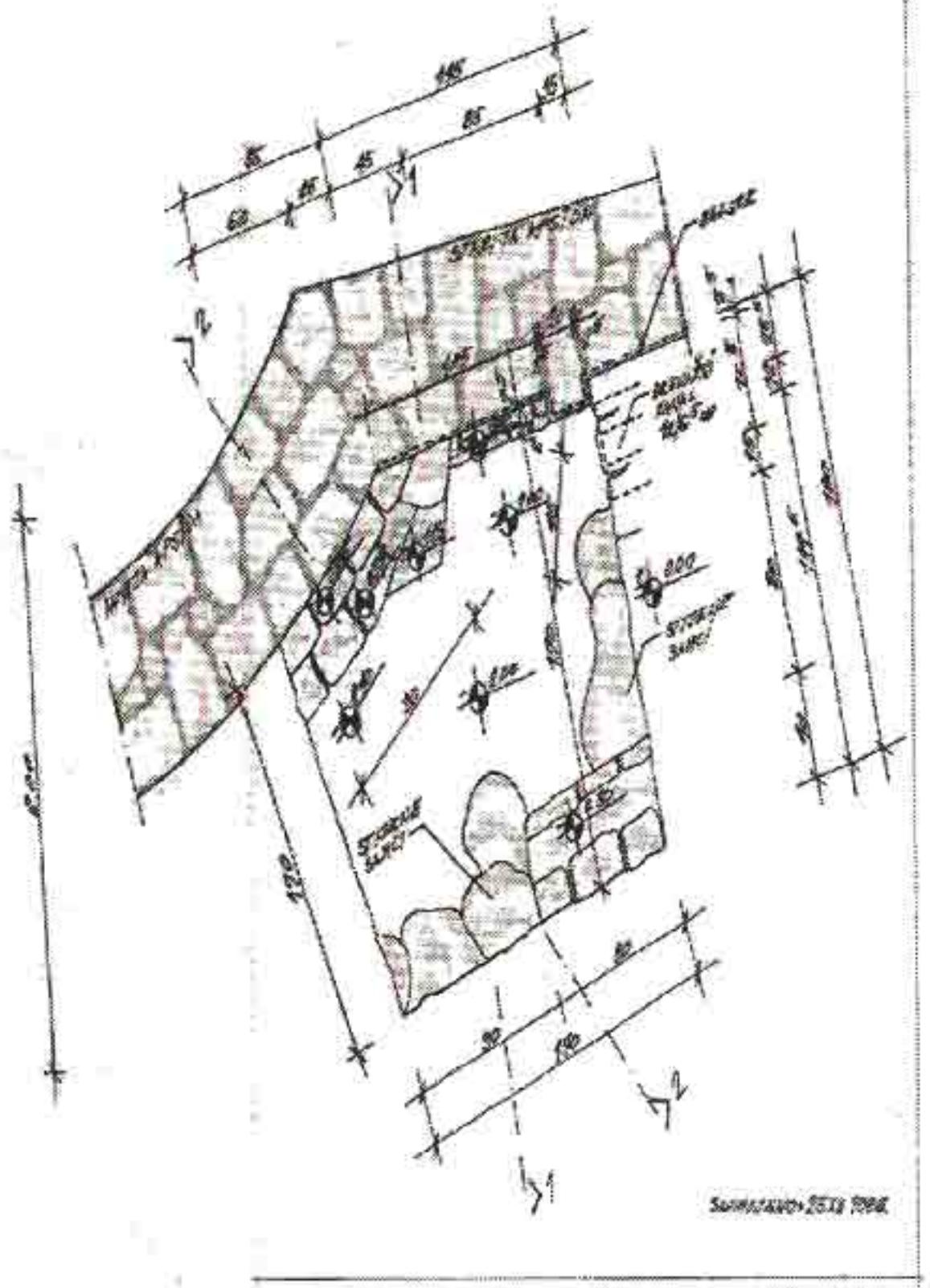
EASKOP 1. OSNOVA 21+00



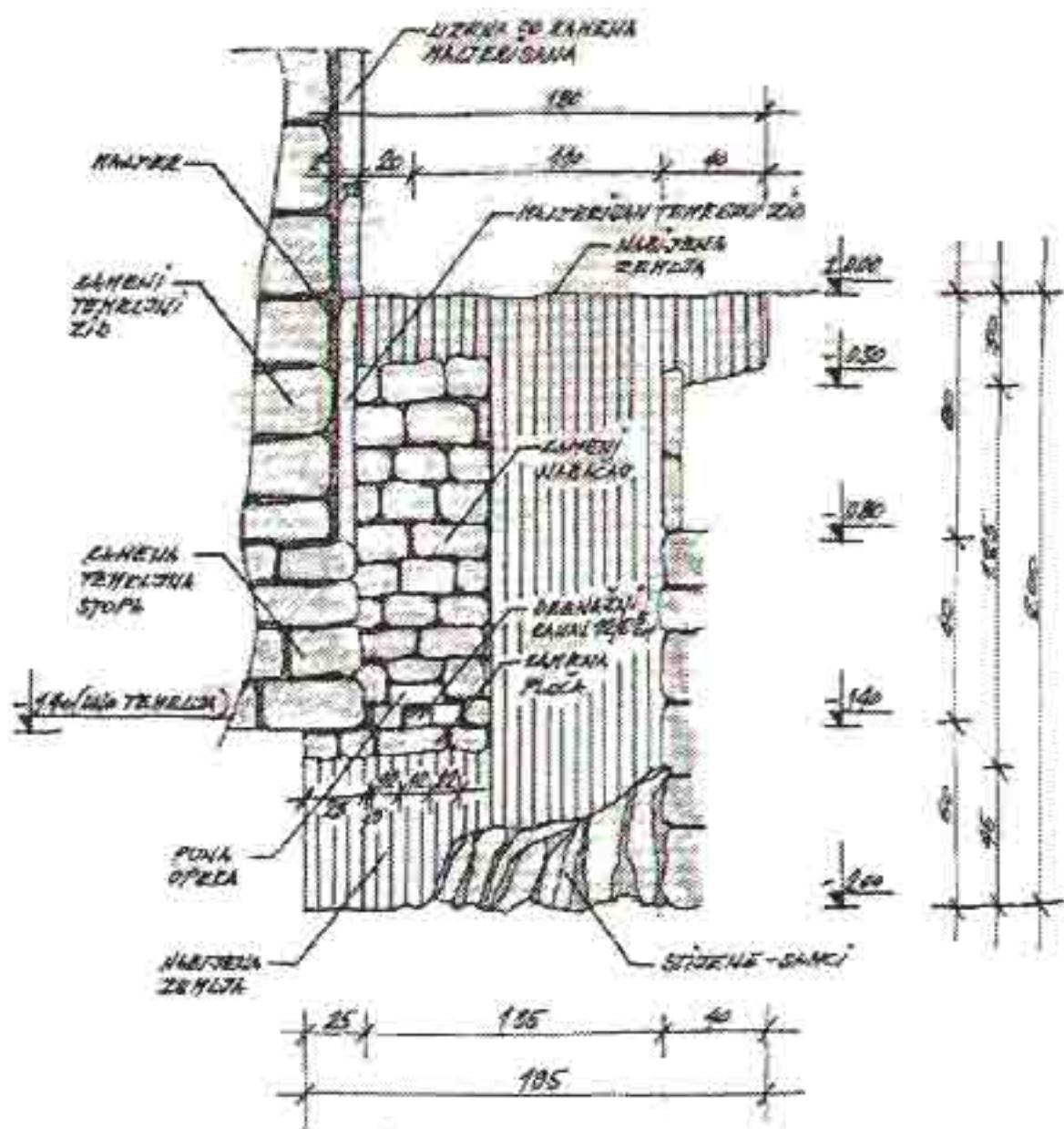
SNIMLJENO: 25. XI. 1988.

STRUCTURE OF THE TESTES



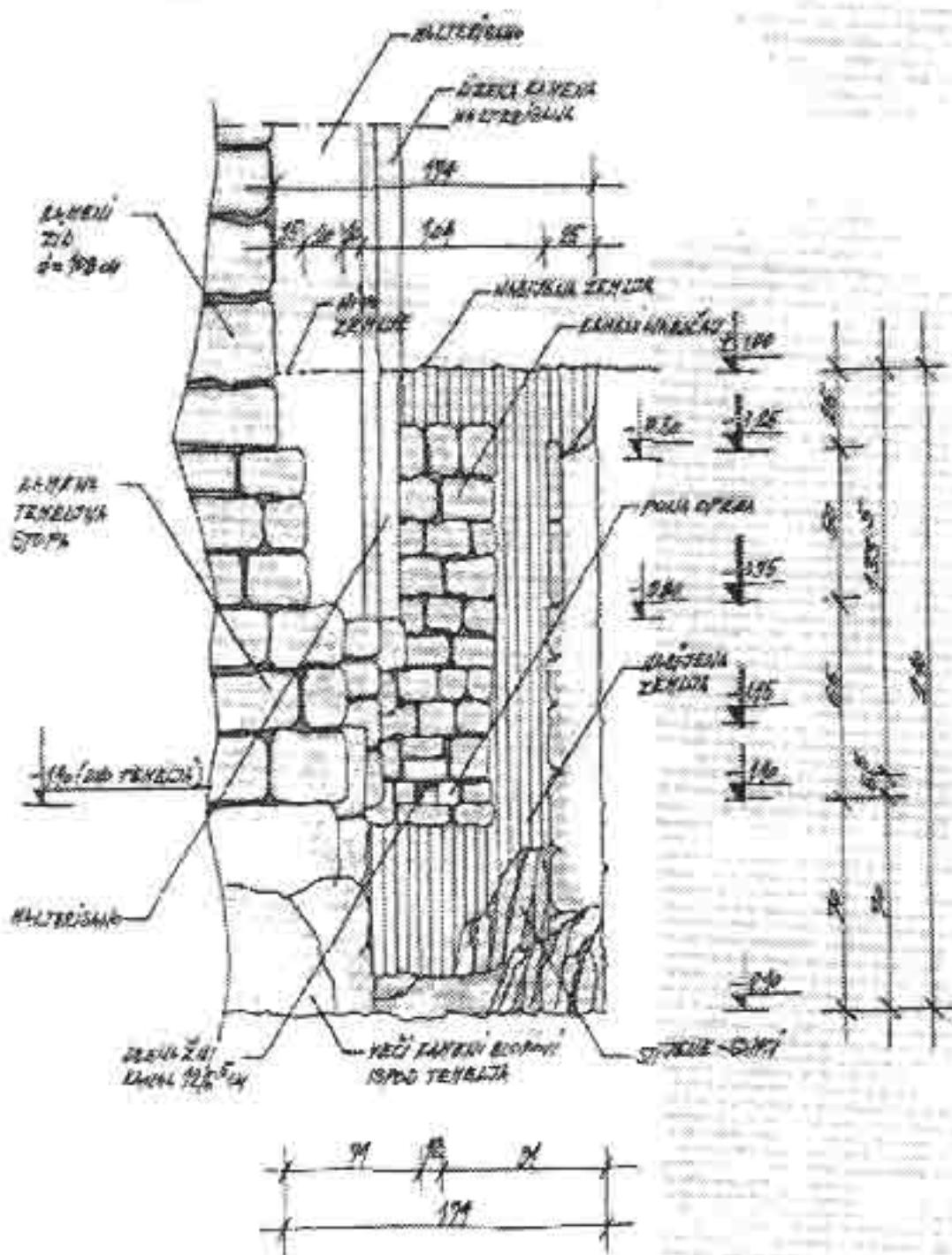


RASKOP 2 PRESJEK 1-1

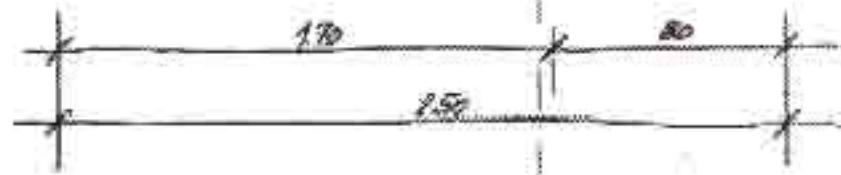
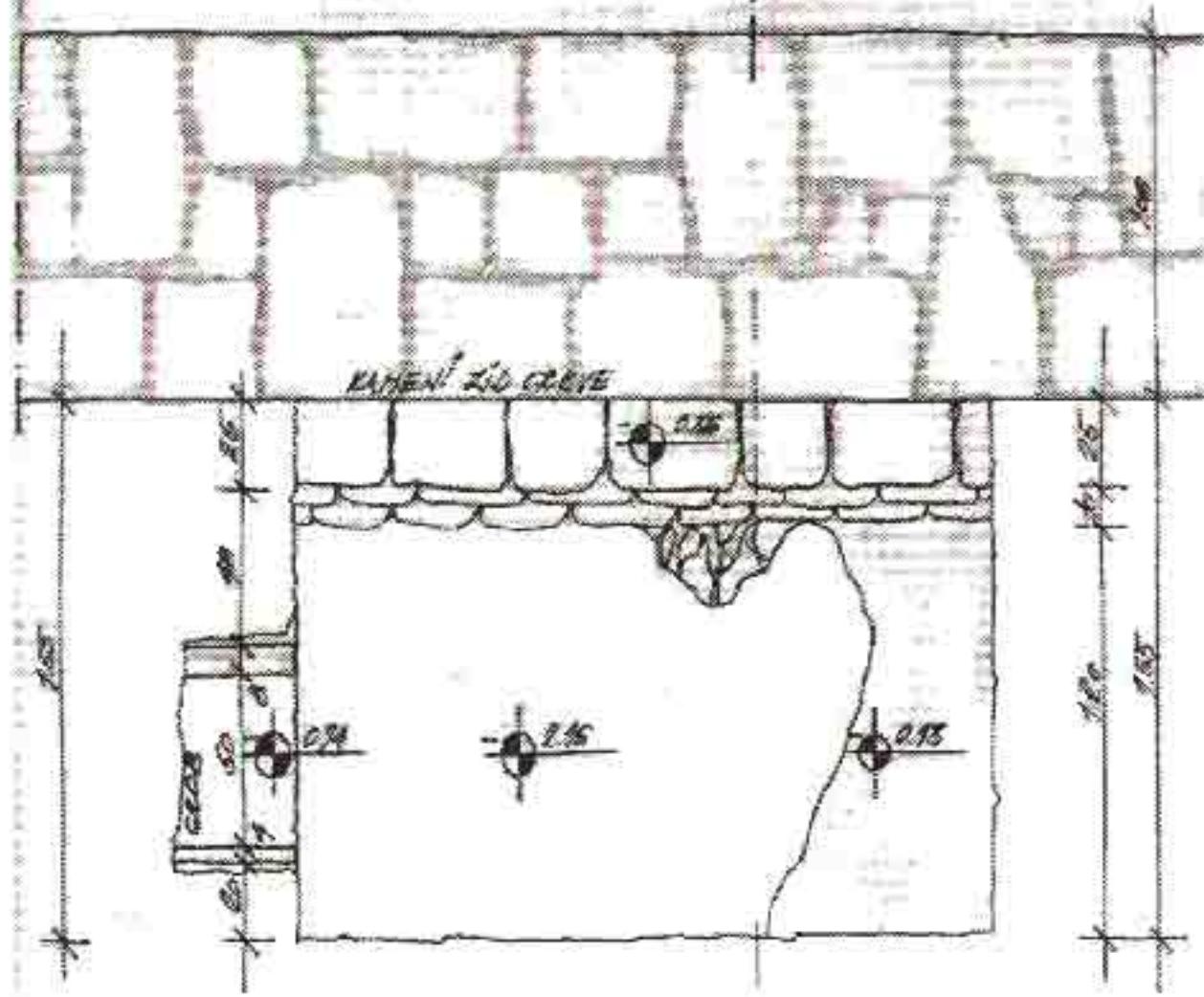


SNIMLJENO 25.XII.1985

KASKOP 2. PRESTIER 2-2

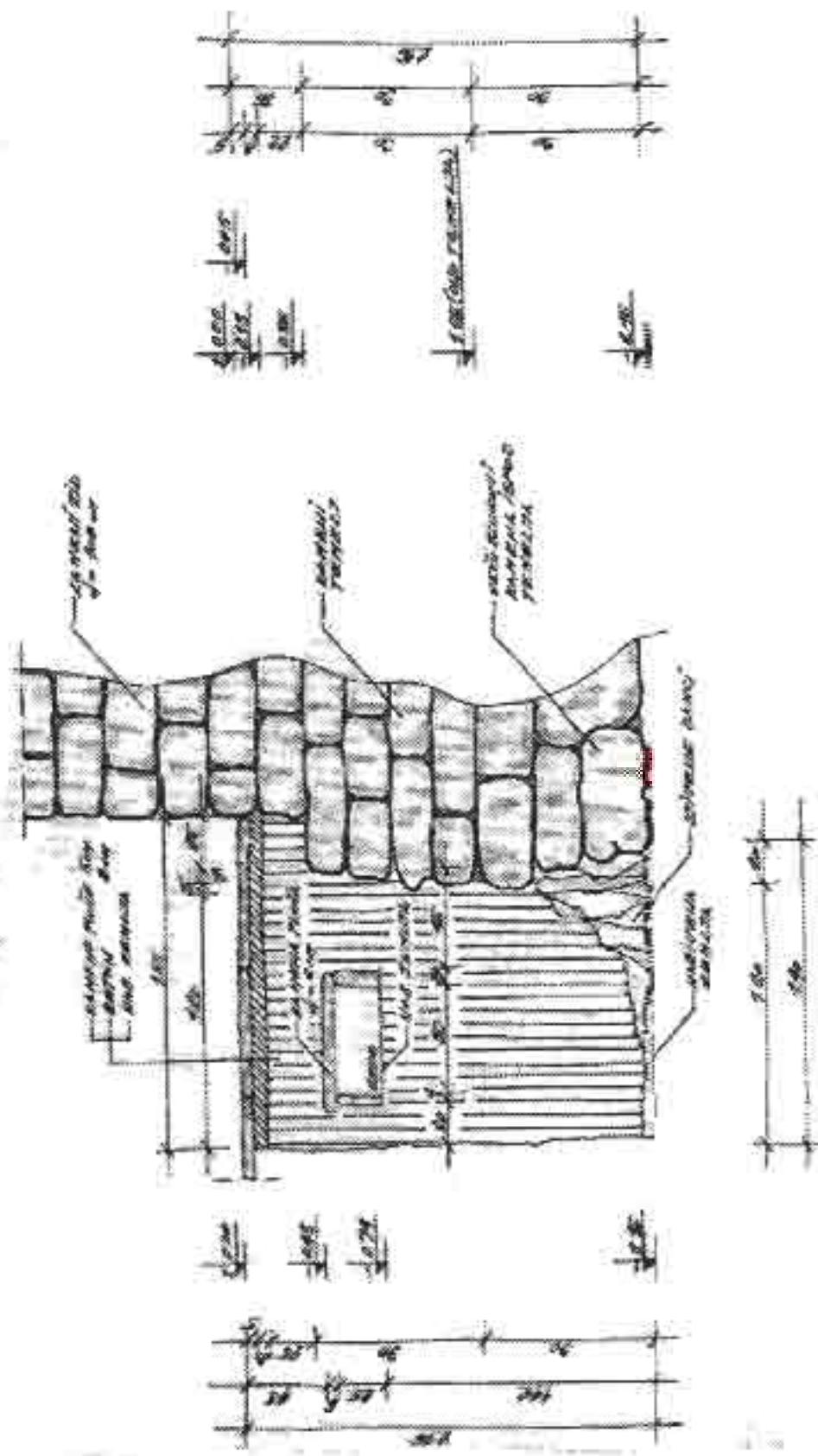


KASKOP 3. OSNOVA R 7-20



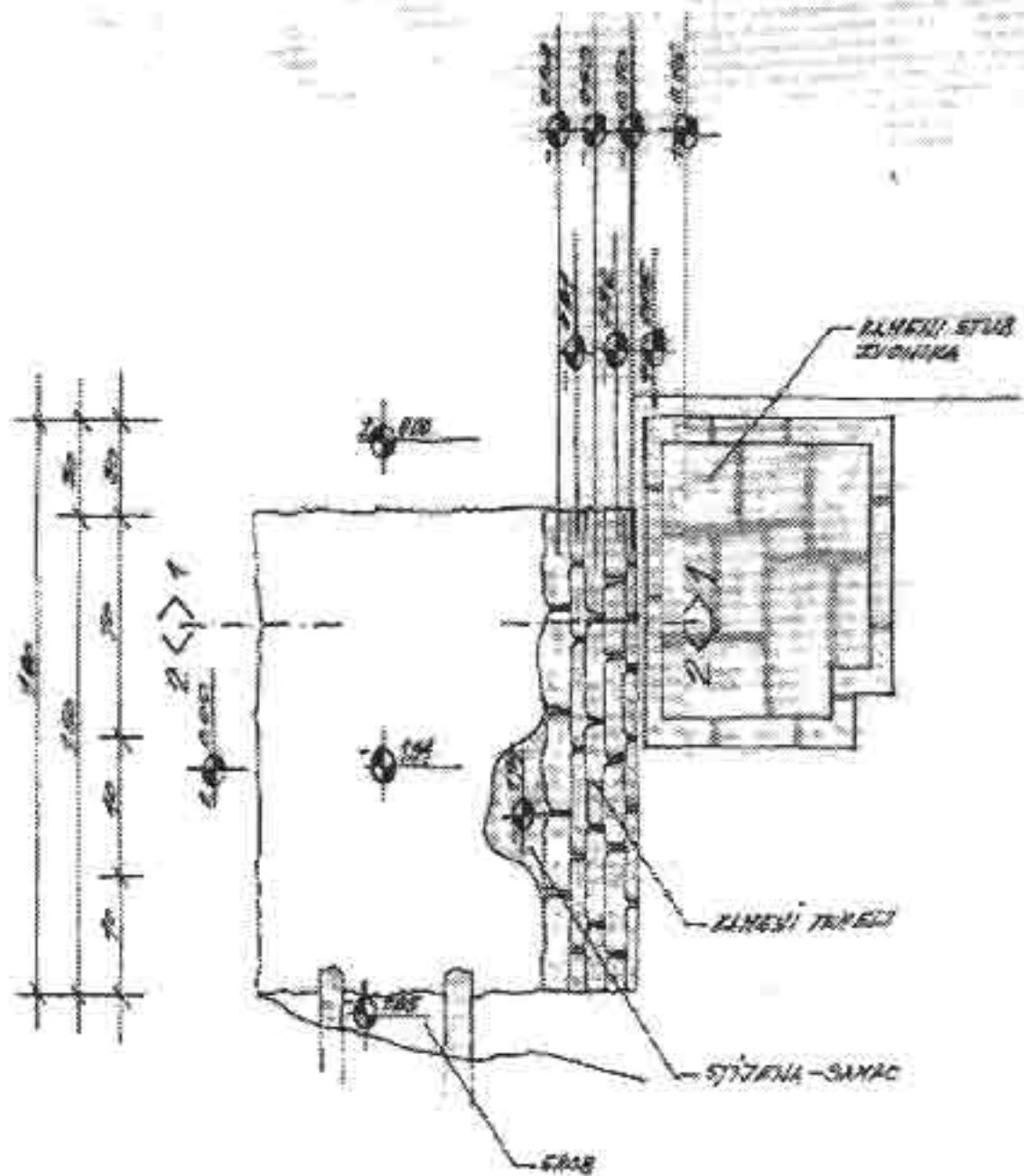
ENIGLJE NO. 13 XII. 1980

ENCLOSURE 2 - SECTION PLAN



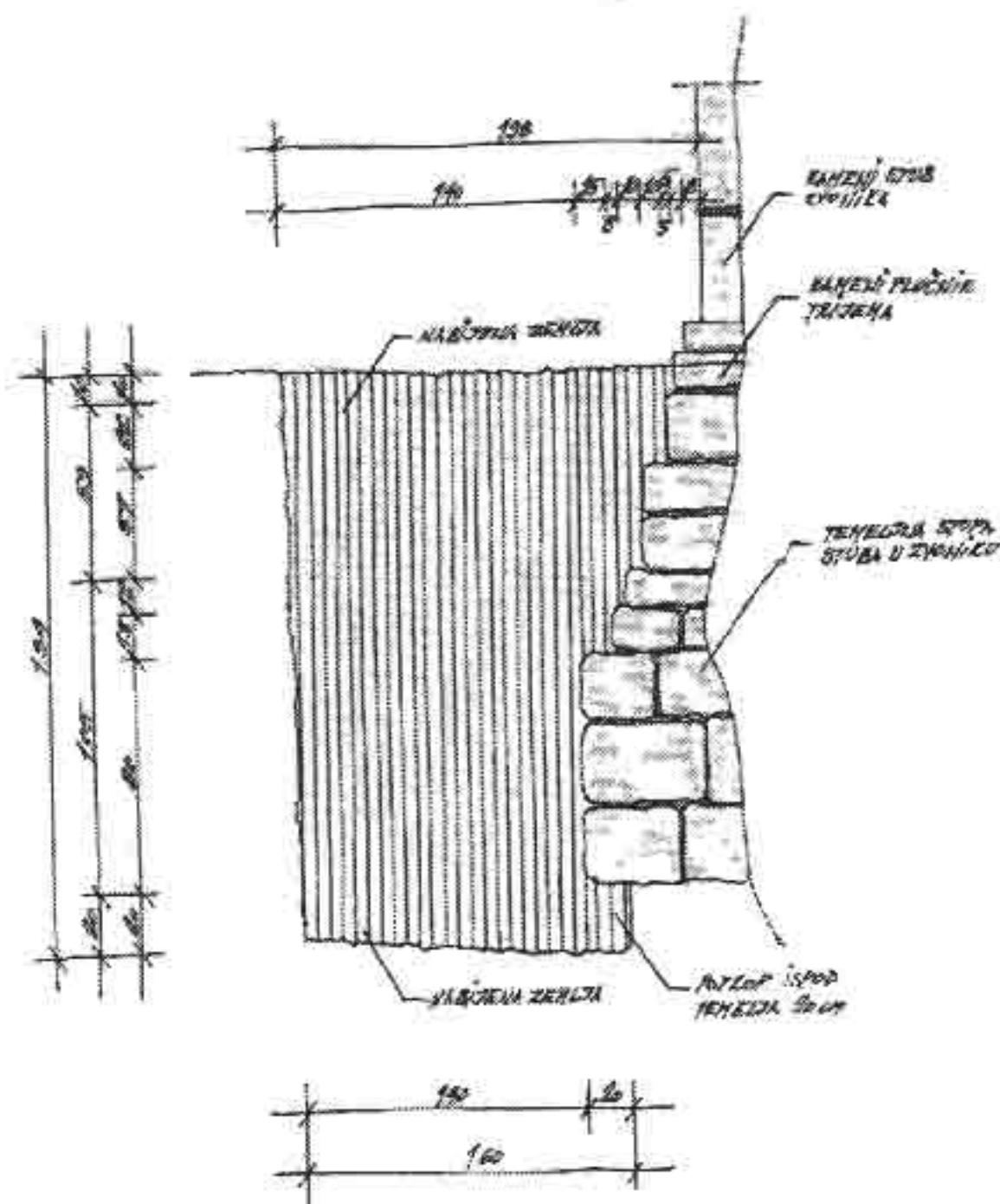
SECTION PLAN - 32' X 32'

L1320P 4, OSNOVA Z 1400



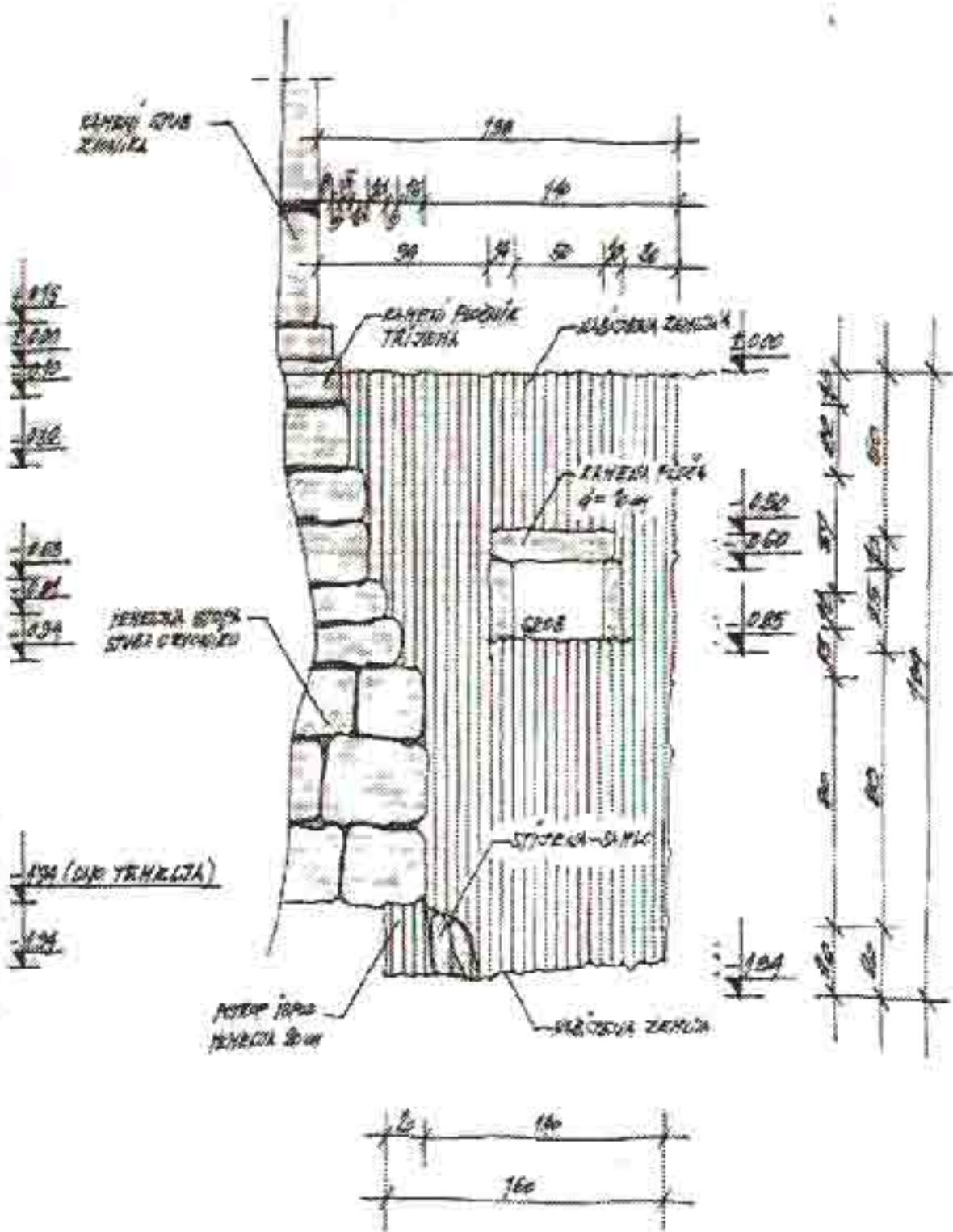
SVÍTIDLO 1. ŘADY 1985.

RASKOP 4. PRESTEE 1-1



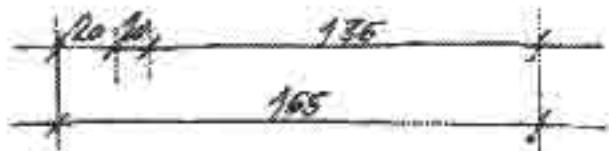
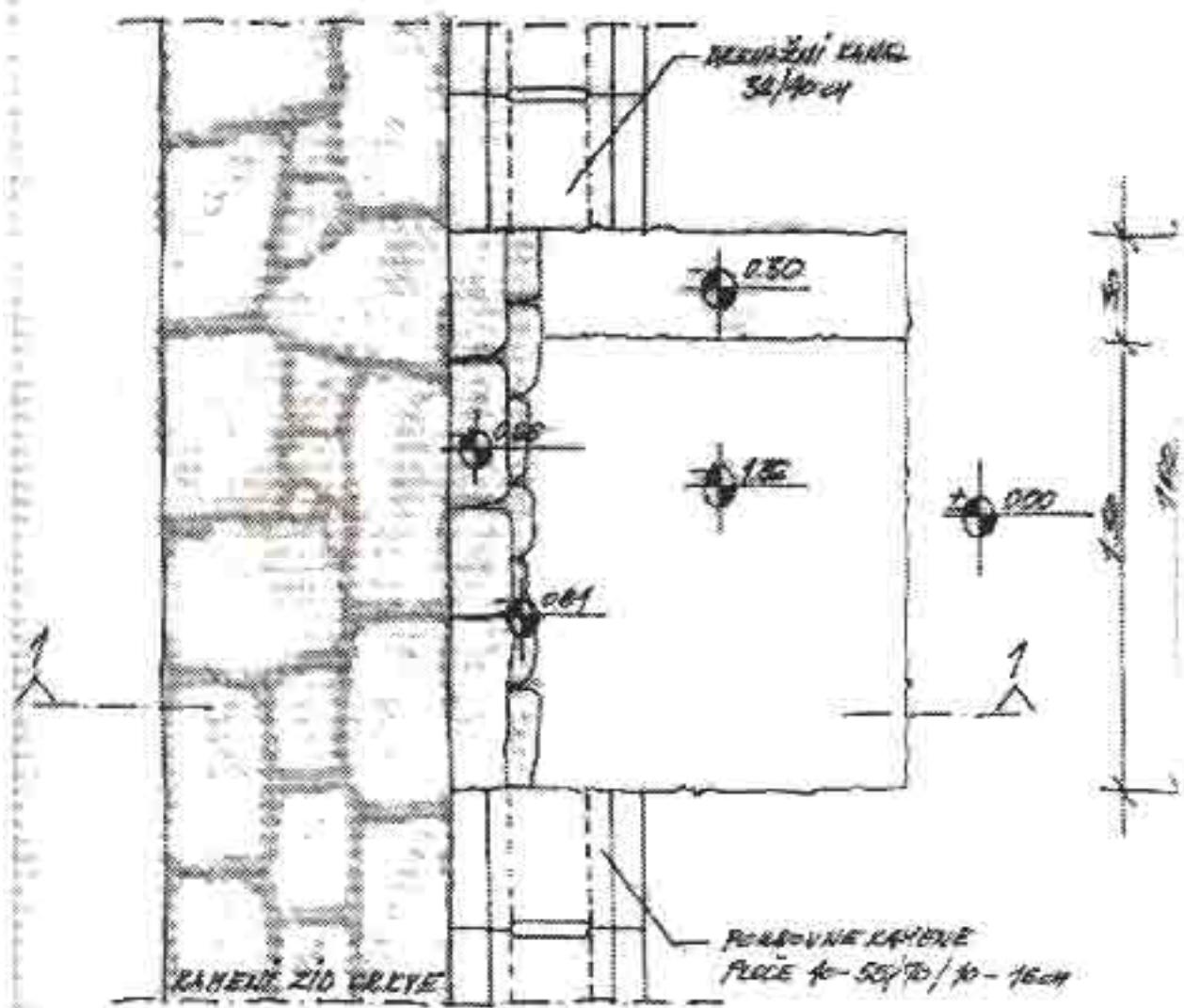
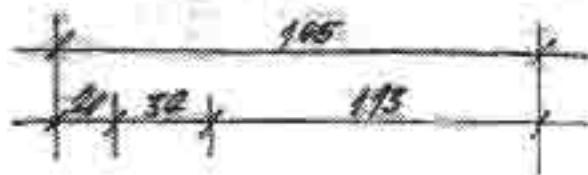
SP 27.08.30 XII 1986.

PASOP 4. PLESNIK 2-2

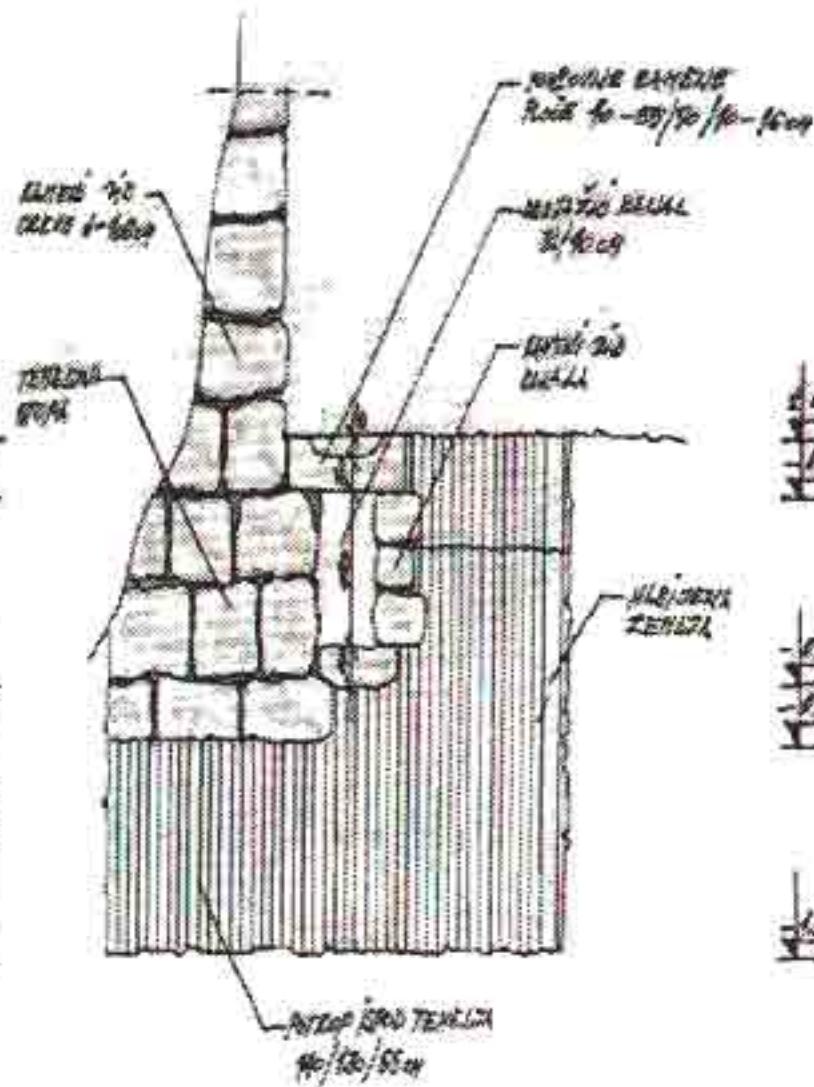
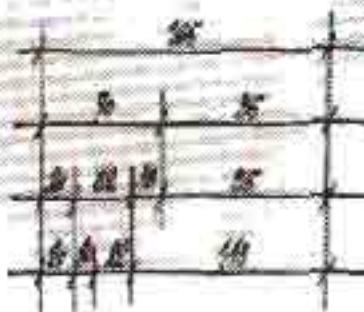


SNIMLJENO 30. XII 1985

RASKOP 5. OSNOVA 2100



MAPA S. PESQUER 1-1



switch cargo
base de la montaña